

Folklorünən alım
Əlli Şamilin "Qasqaylır və onların
folkloru" kitabı
oxuculara təqdim edirik
əvvəl ötən sayfamızda

Hayna, lay-lay

Bu dəre başdan gələr,
Süzülür daşdan gələr.
Naqarəl
Hayna, lay-lay.
Hayna, lay-lay.
Hər kimin yarı vardır,
Səhər obşadın gələr.
Naqarəl
Hayna, lay-lay.
Hayna, lay-lay.
Əkin ekinən yerdən,
Korza (lək, kərd) çəkilən yerdən.
Naqarəl
Hayna, lay-lay.
Hayna, lay-lay.
Üzün döndər, bir öpəm
Zülflün bükülen yerdən.
Naqarəl
Hayna, lay-lay.
Hayna, lay-lay.
Bu ekin ekin olmaz,
Eşq otu (odu) sakın olmaz.
Naqarəl
Hayna, lay-lay.
Hayna, lay-lay.
Vəri ələm yığışla,
Oz yarım takın olmaz.
Naqarəl
Hayna, lay-lay.
Hayna, lay-lay.

Toplayan: Zehra Əlizə qızı Ta-hınlı, 29 yaşılarında, orta məktəb müəllimi, gəndərən Ərsalan Mir-zeyi, Ərab əldən Latin əlif-ba-sına çəv
i Sərdarimilli.

UŞAQ ŞƏİRLƏRİ

- Develər handan gələr? (har-dan?)
- Servistənən gələr!
- Namana yivar?
- Sıra-sərbət!
- Namana sıçar?
- Xurma-xarak

Kar Aheng

Elm şer, elm şer.
Şer, gal mane medəd ver.
Medəd verənən yoxdur,
Galib gidişən çoxdur.
Çay içənmiş çoxdur,
Qayan çəkanmış çoxdur,
Medəd verənən yoxdur.
Elm şer, elm şer,
Şer, gal mane medəd ver.
Elm-elim avşırı (ipak).
Əlindəki qızı qusun.
Üçdü geddi Tabrizi.
Haçan gələr, Nowruza?
Kakam (qaşa, böyük qardaş)
girdig içində,
Əli galı saçında.
Elm şer, elm şer,
Şer, gal mane medəd ver.
Medəd verənən yoxdur,
Galib gidişən çoxdur.
Çay içənmiş çoxdur,
Qayan çəkanmış çoxdur,
Medəd verənən yoxdur.

Sicillama-Təkərləma

Mətləllər başlangıcı
Motəl-motəl mətilzə,
İki sıçan gölüzə,
Biri zardə (zil qara), biri çərəm
(ağ ve boz rəngin
qarışığı), yəni həmin rəngdə olan
at və ya eşşək),
Mindin çərəm kindina (kürayi-
na, belinə),
Çapılım Kuşan yoluña,
Kuşan yoluñ darvaza,
Ayi göründ yer qaza.
Şüjan verdim soutum (yaşart-
dim, gözünən yaşarlaşmaq),
Alma verdim ovuldum (ovuldum),
Geldim gördüm:

Sah qızı qalı toxur,
Ustində bülbülx oxur,
Gördün ki, bir palañdır.
Altında bir Qurandır,
Oxuyanda gördüm ki,
Vari qapları yalandır (gap: səhbət).

YANILTMACLAR (Dil oyuları)

Taci bacı, sac sizde?
Seysansı sekis sari arrıu sirça
şorbası.
Deve doğdu adam gəldirdi, ya
gedər geri baxar.
Toplayib göndərən: Ərsalan Mir-
zeyi, 42 yaşında, əli təhsilli.
Ərab əldəsindən Latin əlif-ba-
sına əvvəren Sami Sərdarimilli

TAPMACALAR (Mətləller)
Altıñ bir dana, aqdim mi dana
(Nar).

(Su).
O nedir ki, qıcıq yoxdur, qaçayırl
(ilan).
O nedir ki, her zadnan allanır
(Usaq).
O nedir ki, yerden göye bulanır
(Tüstü).
O nedir ki, gəydən yera sallanır
(Yığış).
O nedir ki, yüz il qalsa qarımız
(Dünya).
Oba küçüdü, bəbabın kələ qılıci
qaldı yurdta (Qarm: çadır
qurularkən içərisinə yağış suları
dolmasın deyə ətrafinda qazılan
kılıç arx).

O lay taxta, bu tax texta, arasından
da kələ baxta (Ağzı və dil).
O tuydakı dərvişler,
Dəvə dəli qonmuşlar,
O tayı kamăr,

(Gərək şər vaxtı,
yeni gün batan vaxt
heq kim yalmaya,
oqya ola)

- Əli Şamil.

10. Hər küçük
uşaq ki qırq günü
tükənməyib (qırxi
çıxmayıb), bir Qur-
ran, ya duz, ya bi-
çaq qoyularmış
yanına.

10. Tazza usağı
olunmus bir arvad
çaydan geçəndə
bir kişi biçaqınan
çayın suyunu kesir-
di və arvad (bun-
dan sonra
kişinin) dalıcı ge-

Qasqaylır və onların folkloru

Altıñ qazan, altıñ quyrıq. Yer-
ridi qazan, qalıdi quyrıq
(Ayaqqabı və ayaq).
Altan uça, itden aqcaq (At həgə-
ti və yaqarı).

Ayaqqan aqay aqar, dağdan
dağa qaçar, qulaqlı göye çatar,
dişleri torpaq yatar (Bulud).
Ay çıxdı üçə çıxdı, sədəfdən
cüca çıxdı, on iki yurmutdan,
üç ül altmış beş cüca çıxdı (il,
ay ve günları).

Bazarla qəredir, evde qırımızı
(Çay).

Eşq kaka (qaşa, qardaş) bir quy-
yuñ daslar (Ağzı yemek
aparan el və barmaqları).

Biz bəz idik, öz üz idik, bizi
üzdülər, ipa düzüdürlər (Qarışından
düzəldilmişlər).

Burda altıñ qılıci, Hələbdə oy-
nar üçük (İldirm).

Ötəyadi dərvişler, bəskə ne-
vard vurmüşlər çənnə çəvıl
(çox dənəşan) olmuşlar (Dişler).
Çila (çiləmek) səs vermək (çiliñ)
gorunur, ölüñ gorunur,

Bağdadınan bir qüs gelir, poxu
ölüñ goruna (Ari ve onun balı).

Ölüñ birdir, lam ikki.
El vəndir, qız yoxi.

Qarnı iştiq, can yoxi (Kapanak).
Əlimən akərem, dilimən bice-
ram (Məktub).

Əlim etde, başım g...ə (Keçi
sağmacı).

Əlinin tulmug olmaz, gözünən
görmez (Yel).

Əli var, qan yox (Ari).
Ölüñ birdir, lam ikki.

Payla (piyala) birdir, cam ikki,
Ham qusdur o qusdan,

Yumurtası on ikki (Il).
Hey həssələr, hey həssələr, ha-
ni qusdur bağarsağın dostları
(İlbiz).

İki qonşu bir birini görməz
(Göz).

Xatın xatınlar ayağında var co-
rabalar, qomya başına ki səni
xarabalar (Toyuq).

On iki qardaş: üçü vurur getir-
ər, üçü vurur aparar, üçü

cənnət bağdır, üçü ondan yağı-
dır (İlin fəsiləri).

O nedir ki, öz dövrünə dolanır

Bu bayı kəmər,
Madyan dutar,
Qulun qutur,
Ocağı düşər yanmaz,
Suya düşər yaş olmaz (Kölgə).
Üzü sındır sındır tekin,
İci ağdır uləkin,
Oturmusdur xan tekin (iyda).
Uzun quyu, dum-dum,
Sunun içən olar,
İçməyen olmaz (Tüfəng).
Üstü köynök biçməli, altı şərbət
icməli (Qoyun).

Yəri vursam qırılır, içindəki qı-
rılmaz (Qarpız və dənələri).

Tapmacalar Ərsalan Mirzeyinin
2018-ci ilde Şirazda nəşr etdirildiyi
"Qasqay tapmacaları" kitabından
alınmışdır.

İNANCLAR

1. Hər kim barmağını qəbristana
uzadır, gerek barmağını dişleyə.

2. Gecələr qəbristana gedməz-
lər, cümkən inanlırların merizlənlər
(xəstələnlər).

3. Ölüm birimki (birinci) gecə qəbr
için qoyulursa, oraya

gerək su çadırmış (çatılmaya). O
geçə yağış olsa, ölüñün qəbir
üstüne bir qarçadılarlırdı.

4. Gecədə ağac altına gedməz-
lər.

5. Gecədə aynanı baxmazlər,
inanlırlar adan olur.

6. Pəncəsənbe, cüma gecəsi söğ-
an yemirilmiş, cümkən deyillərdi
ölü içün xub (yaşı) dəyiş. (Yəni
həmin gecələrde)

ələnlərin ruhları doğmalarının
əlinə gəlir. Ruhlar da soğan,

sarısanı və s. kəskin iləri sev-
məz. Gərek həmin günlər evlərdə
xəş ahlı xörəklər birləşir - Əli
Şamil).

7. Ölüm torpaqlamag için (dəfn
edilənin üstünən torpaqlamadıqda)
heç kimse uxuda (yxuda) gerek
qalmaya.

8. Bir kənddə ölüñ mezarə qoy-
ulduğundan zamanda, başqa

adamların uxuda qaldığı uğuru
değil.

9. Gün batanda heç kimse uxu-
da (yxuda) gerek olmaya

dirmiş.

181

11. Ata evə gələndə uşaq uxuda
(yxuda) olsa, onu uxudan

üyündən) oyarmadan ilk tular-
lar (elə bilər aqzı üstü durumus
kimi), ta ata yormaqlığını almaya
(ata gedib özüñ qırı olurumaya,
uzanmaya kimi). Yəni atanın
yormaqlığı (yörənülüyü)
uşaq keçmişsin.

12. Bir uşaqın çillesi çıxməkdən
ləri (hənüz qırı gün
olduğundan geçmemiş), heçkim
bu evə gedməzdi. Birdan gedəy-
di,

ev ayesi o adamdan bir üzüg, ya
muncuq alındı, onu
atlırları su içinde verirlerdi
uşaq içənde.

13. Cuma günü un kessəsini
açırları. Cümkə inanırları
cumə günü bir ağır və bərkəti
gündür və un kessəsinin ağızı bu
gün açıldınlara unuz tükənməz,
bəzəklər olalar.

14. Dower (davar) dağda itirdi,
(davarın sahibi olan) evi
arvadı niyyət edirdi və "Qur-
duñ-quş aqzını bağladım" - dey-
ib
öz çarçutını düğün bağıldı.
Gərcənlər inanırları bu işinə o
vəhşi hayvanın ağızını bağlayı-
rlar.

15. Har neçə uşaq hər xaneva-
dədə (alılıda) var, bayram
günü ocaq düzəldirildi, sora
(sonra) buları alışdırıldır.

16. Gecələr aqzəni (ağzı, süd
məhsulları), un, duz avşon
yazıya (çöllə, bayır, başqasına)
verməzler.

17. Gecə bışırılmış yeməkden ar-
ılıq qalanla, yeməyində, sehore
saxlayanda gecə onun
üstünə ia (yne), ya komür qoyur-
lardi, ta sabah yeye bilerə (Yəni
gecə cin, şeytan, şər güvəvlər
o yeməyi toxumayalar).

19. Gecə saç darasan uğursuz-
luq gelir.

20. Gecə aynaya baxsın uğur-
suzluq gotirir.

21. Hicri-qəməri (ay ilinin) 21-də
yənni işe başlamalar,

sefərə çıxməzler, libas (palter)
ardı var...

yumalar. Deyərlər "o gün xub
değil, nahədir (üğursuz)".

22. Şənbə gününü uğursuz gün
sayırlar. Həmin gün ölüm
və ya ağır bir iş olsa, elə
düşənərlər ki, qarsıda həftənin
şənbə

günü uğursuz bir hadisə olacaq.

23. Galini bowasi (babası, atası)
evindən atla mindirb kürəkən
(bey) evinə gəndərəndən atın ter-
kini bir oğlan usağı yorar
lar. Gərək o oğlan usağı kürəkən
evinə çatanaq, atdan yere
düşməyə. Inanrlar ki, belə gəlini
avılı usağı, oğul ola.

24. Qurban qızusunun
sümüklerini yaziya (çöllə, eşicə)
atırları, torpağı qazıbsırlarla
atmazlar,

torpağı qazıbsırlarla
gelişəcək (yeməsin).

25. Al qılınan saç tekini (kimil)
höribə usaqın ibası üzüne
tikirler ki, ona cin, ya səytan yel-
xın olmayı (douxunmasın), güz
dəyməsin.

27. Tazza galin galinə onu üç
gün girdəkde (gelin hiclesi):
- gərdək) saxlıylar ki galininen
kürəkən orda qolaq (qolsın).

Cümkə deyillər, galin çillitlidir
(hənüz 40 gün galin olduğundan
gəcməmiş). Buna görə ordan tez
çuxsa, uğursuzluq gotirir.

28. Galin üç gün girdəkde qalan-
dan sora onu qayn bowası
(qaynatası) evinə aparırlar və
onun cilowunda (öñündə) bir quz-
zu,

ya oğlq qurbanlıq edirlər. Qur-
banlıqın başını laşından ayırlarırdı
və galin bu ikinən arasından gö-
rdi. Gərək aqzaları bu
heyvanın qanına bulana.

29. Qadim qasqaylır cinne və
Ala cox inanırları. Uşağı
cindən qorunak üçün əslinə
yanına damır başlıyarlardı (Al:
qırımızı cin).

30. Bir arvad uşaqı olanda (doğ-
anda) otralına damır düzər,
yanında tüberlər atları (atlaş-
çıları), atlı kışnərlər ki, Al qor-
xa,

oraya gəlməyə. Belə inanırları
ki, Al gəlmış doğan arvadı apara.
ardı var...